

Advies

Actieplan PFAS 2022-2024

Advies over het PFAS actieplan 2022-2024

Datum van goedkeuring	30/03/2023
Volgnummer	23 012
Coördinator + e-mailadres	Wim Van Gils, wim.van.gils@minaraad.be
Co-auteur + e-mailadres	Francis Noyen, francis.noyen@minaraad.be Griet Blomme, griet.blomme@minaraad.be

Inhoudstafel

Inhoudstafel.....	2
Krachtlijnen	3
Procesbeschrijving.....	4
Advies.....	5
1 Situering.....	5
2 Algemene appreciatie.....	5
3 Appreciatie en aanbevelingen over de <i>governance</i> van het plan.....	6
Appreciatie over de visie	8
Aanbevelingen over de doorwerking van de visie in de acties	10
Aanbevelingen over de aanpak voor zeer zorgwekkende stoffen.....	11
Bibliografie	13

Krachtlijnen

Het ontwerp PFAS-actieplan bouwt verder op het werk van de PFAS opdrachthouder en de Parlementaire Onderzoekscommissie, en biedt ook een doorkijk naar de volgende stap: het **beleidsplan Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS)**.

Het plan vertrekt van een **visie** op PFAS in een circulair systeem en vertaalt die in 50 **acties**. Die acties richten zich vooral op het beperken van emissies, het inventariseren, het minimaliseren van de verspreiding van de verontreiniging, het inperken van de blootstelling van de bevolking en ten slotte de sanering.

Minaraad en SERV onderschrijven de urgentie van het actieplan en menen dat de overheid, samen met andere actoren, verder inspanningen moet leveren om de gezondheid van de mens en het milieu te beschermen.

Ze wijzen op de vruchtbare samenwerking over beleidsdomeinen heen, die belangrijk is in de **governance** van het plan, en willen garanties voor de voortzetting ervan. Voor de geloofwaardigheid van het plan vragen ze om de financiering te garanderen en om voldoende personeelscapaciteit te voorzien, in het bijzonder voor de sanering. Daarnaast is er nood aan structurele stakeholderbetrokkenheid en sterkere internationale samenwerking en afstemming. De voorziene rapportage en databeheer zijn positief. Een aanvulling met een overzicht van de normering kan ervoor zorgen dat de geïnteresseerde betrokkenen op een snelle en correcte manier geïnformeerd worden.

De raden steunen de systeembenadering in de **visie** maar vragen in een volgende stap meer concrete doelstellingen. Minaraad en SERV zijn voorstander van een doorgedreven inzet op uitfasering, dit in uitvoering van de gewenste transitie naar een circulaire economie. Een uitbreiding van de visie in lijn met dit transitieperspectief is dan ook aangewezen. Daarbij vragen de raden om sterker in te zetten op innovatie en daartoe het beleidsdomein EWI te betrekken bij het plan.

Bij de **acties** willen de raden meer nadruk op maatregelen met direct effect op het leefmilieu en de gezondheid. Ze vragen om beter rekening te houden met kwetsbare personen en willen een duidelijkere verankering van de zorg voor ecosystemen. Er moet meer helderheid komen over de ambities in de Europese beleidsdiscussies, en er zijn bijkomende acties nodig voor een proactieve communicatie naar het brede publiek. Daarnaast vragen ze om een regelgevingsagenda op te maken en correcte overgangstermijnen te voorzien. De conformiteit van het plan met het bestaande en toekomstige Europese kader is bij dit alles een randvoorwaarde.

De raden verwelkomen ten slotte de aangekondigde adviesvraag over het **beleidsplan Zeer Zorgwekkende Stoffen**. Ze menen dat daarbij de stap van 'actieplan' naar 'strategisch plan' moet gezet worden en vragen voldoende aandacht voor een integraal en samenhangend beleid.

Procesbeschrijving

Datum adviesvraag	23 januari 2023
Naam adviesvrager + functie	Zuhal Demir, Vlaams minister voor Omgeving
Rechtsgrond van de adviesvraag	Decreet van 5 april 1995 houdende Algemene Bepalingen voor het Milieubeleid, artikel 11.2.1., §1, 6°; Decreet van 7 mei 2004 inzake de Sociaaleconomische Raad van Vlaanderen, artikel 11, §2, 3°.
Adviestermijn	30 maart 2023
Samenwerking	SERV
Overlegcommissie	Ad-hoc
Betrokken experts	/
Vergaderingen: soort + datum	Toelichting 09/03/2023, werkgroep 16/03/2023

De Minaraad en SERV ontvingen de adviesvraag op 23 januari 2023.

Op 9 maart 2023 werd het plan toegelicht door verschillende sprekers van het Departement Omgeving, VMM, OVAM en het Agentschap Zorg en Gezondheid. De raden wensen hen uitdrukkelijk te danken voor deze duiding.

Het advies werd voorbereid door een ad-hoc werkgroep die bijeenkwam op 16 en 23 maart, waarna nog opmerkingen schriftelijk werden uitgewisseld en verwerkt. Het advies werd op 30 maart goedgekeurd door de Minaraad en op 3 april door de SERV.

1 Situering

- [1] Het ontwerp PFAS-actieplan bouwt voort op het werk van de PFAS opdrachthouder en het eindverslag van de Parlementaire Onderzoekscommissie¹. Het plan bevat 50 acties, waaraan verschillende partners uit de beleidsdomeinen Omgeving, Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Mobiliteit en Openbare Werken samenwerken.
- [2] De acties richten zich onder meer op:
- het **voorkomen** en beperken van **emissies** en verliezen naar het milieu,
 - het **inventariseren** van de verspreiding van de verontreiniging en de blootstelling van de bevolking,
 - het **minimaliseren** van de verspreiding van de verontreiniging en de **blootstelling** van de bevolking,
 - het **saneren** van verontreinigde locaties en de behandeling of verwijdering van afvalstoffen,
 - opvolging en aanpak van de verbetering van de **volksgezondheid**,
 - **kennisontwikkeling**, kennisdeling en data.
- [3] Het PFAS actieplan vertrekt vanuit de visie dat PFAS zijn plaats moet krijgen in een circulair systeem, waarbij er gewerkt wordt vanuit een systematisch beleid dat ingrijpt op de verschillende stappen in de productie- en consumptiecyclus. Het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het principe van de vervuiler betaalt en het proportionaliteitsbeginsel worden daarbij als uitgangspunt genomen.
- [4] De doelstelling van het plan is om de impact op milieu en gezondheid maximaal te beperken. Het plan bevat ook een doorkijk naar het beleid rond zeer zorgwekkende stoffen.

2 Algemene appreciatie

- [5] **Een betere aanpak van de PFAS problematiek is urgent.** Het vrijkomen van persistente organische verontreinigende stoffen, waaronder PFAS, in het milieu, is een punt van zorg. Deze stoffen komen op vele plaatsen voor en verplaatsen zich naar gebieden die ver van de bron kunnen liggen, tot over de nationale grenzen heen. Ze blijven langdurig in het milieu aanwezig, vele stoffen bio-accumuleren via de voedselketen en leveren aldus risico's op voor de gezondheid van de mens en de biodiversiteit. De PFAS-verontreiniging heeft ook een impact voor de landbouw, veeteelt, de eigen moestuin, jacht en visvangst. Derhalve zijn er maatregelen nodig om de gezondheid van de mens en het milieu tegen deze verontreinigende stoffen te beschermen.

¹ Vlaams Parlement, 844 (2021-2022) – Nr. 36

De Minaraad en de SERV vinden de aandacht voor PFAS dan ook terecht en onderschrijven de urgentie van het PFAS-actieplan. De overheid moet, samen met de andere actoren, inzetten op het zo veel mogelijk voorkomen en beheersen van risico's voor mens en milieu. Het gaat daarbij om een zo breed mogelijk verbod voor productie en toepassing hiervan in de EU. Op dit moment wordt de discussie daarover gevoerd binnen de Europese instellingen, op basis van een restrictievoorstel ingediend door vijf lidstaten². Verder gaat het om het terugdringen van emissies waar deze nog plaatsvinden en het verantwoord omgaan met de risico's van PFAS die reeds in het milieu aanwezig zijn³. Een belangrijke succesfactor voor het geheel is het ontwikkelen en bevorderen van veilige alternatieven (zie ook [16]).

3 Appreciatie en aanbevelingen over de *governance* van het plan

- [6] **Verzeker de verdere vruchtbare samenwerking over beleidsdomeinen heen.** De raden vinden het een bijzonder belangrijk punt dat dit plan het gevolg is van een goede samenwerking over beleidsdomeinen heen. Dit is een gevolg van de inspanningen van alle betrokken entiteiten om voorbij de eigen bevoegdheden te kijken en de veelbesproken “silo’s” te doorbreken. De raden menen dat ook het mandaat en de onafhankelijke positie van de opdrachthouder PFAS hiervoor belangrijk is geweest. In die context vragen ze aan de Vlaamse Regering om ook de opvolger van de opdrachthouder een sterk mandaat te geven, zodat deze lijn van samenwerking kan doorgetrokken, en zelfs nog te versterkt kan worden, door ook het beleidsdomein EWI te betrekken (zie [16]).
- [7] **Zet sterker in op internationale samenwerking en afstemming.** De bescherming van het leefmilieu en de menselijke gezondheid is een grensoverschrijdende uitdaging. De raden steunen de aanzetten die reeds in het plan staan tot internationale samenwerking, maar menen dat nog sterker moet ingezet worden op samenwerking met andere lidstaten en de Europese instellingen, onder andere voor de ontwikkeling van meetmethodes en normenkaders⁴. Veel andere landen en regio's kampen immers met gelijkaardige uitdagingen – een goede samenwerking kan niet alleen zorgen voor een versnelde kennisontwikkeling, maar zorgt ook voor het behoud van een gelijk speelveld⁵.
- [8] **Verduidelijk en garandeer de financiering.** Het plan bevat geen duiding over de financiering van de acties. Uit de hoorzitting onthouden de raden dat de meeste acties kunnen gefinancierd worden door de eigen middelen van de agentschappen en departementen, aangevuld met een deel van het bedrag dat 3M in het kader van de saneringsovereenkomst overmaakte aan de Vlaamse overheid⁶. De financiering is nog

² Zie het restrictievoorstel over de productie, het op de markt brengen en het gebruik van PFAS: <https://echa.europa.eu/registry-of-restriction-intentions/-/dislist/details/Ob0236e18663449b>

³ MINARAAD, SERV (2023)

⁴ Acties 13 en 39 in het plan

⁵ MINARAAD, SERV en SALV (2022)

⁶ Toelichting door de administraties op 9 maart 2023

niet volledig voor de ambtshalve uitvoering van de bodemonderzoeken, voorzorgsmaatregelen en bodemsaneringen. De raden vragen vooreerst om in het plan zelf ook gegevens over de financiering op te nemen, waarbij zowel de kost van de actie wordt beschreven, als het budget waaruit de actie zal gefinancierd worden. Ze vragen om daarbij de link te leggen met het aangekondigde sectoraal fonds⁷ waarin middelen zouden kunnen gevonden worden voor bijvoorbeeld saneringen. Daarnaast vragen de raden dat de financiering van de acties ook geborgd wordt door de Vlaamse Regering op het moment dat het plan goedgekeurd wordt, om de geloofwaardigheid en de uitvoering van het plan te verzekeren.

- [9] **Voorzie ook voldoende personeelscapaciteit.** Naast financiering, vraagt de uitvoering van de acties ook voldoende personeelscapaciteit. De raden vragen om ook die te verzekeren, en wijzen op de grote uitdagingen terzake bij de ambtshalve uitvoering van bodemonderzoeken, voorzorgsmaatregelen en bodemsaneringen⁸.
- [10] **Voorzie structurele stakeholderbetrokkenheid.** De raden vragen om in het plan te duiden hoe de stakeholderbetrokkenheid bij de verschillende acties wordt verzekerd. Dat kan bijvoorbeeld door het toevoegen van een lijst van betrokken actoren in de actietabel.
- [11] **Rapportage en databeheer zijn positief.** Op een meer praktisch niveau menen de raden dat de jaarlijkse rapportage en de inhoud daarvan, positieve punten zijn. Ook de ontwikkeling van een performant databeheersysteem (kruispuntbank omgeving) voor zeer zorgwekkende stoffen is een essentiële stap en wordt ten volle ondersteund. De raden vragen om de ontsluiting van de gegevens uit deze kruispuntbank grondig voor te bereiden, met aandacht voor onder andere de GDPR regelgeving, het recht op milieu-informatie en de verplichtingen uit de Richtlijn Industriële Emissies. Naast informatieverstrekking aan de overheid in het kader van evaluatie, beleidsvorming, handhaving etc. is het aangewezen om vanuit deze database bepaalde gegevens voor een breed publiek beschikbaar te stellen. Hierbij is het van belang dat alle partijen, inclusief het brede publiek, goed worden geïnformeerd zodat duidelijk is wat de getallen in zo'n database voor hen betekenen, met inbegrip van een duiding over het maatschappelijk belang, de risico's van de stoffen in kwestie en de verschillende bronnen, waaronder ook depositie uit buitenland.
- [12] **Zorg voor een overzicht van de normering.** Tot nog toe is er veel aandacht en inspanning gegaan naar het verzamelen van nieuwe kennis omtrent de risico's en verspreiding van PFAS. Om deze risico's te beperken worden er op internationaal en Europees vlak normen uitgewerkt en dit voor bodem, (grond)water, drinkwater, afvalwater, afvalstoffen etc. Sommige landen en regio's hebben bij afwezigheid van Europese normen zelf al een normenkader uitgewerkt. De raden vragen dat het actieplan een overzicht (of minstens een link naar een webpagina) zou bevatten van de relevante bestaande normen en voorstellen van normen. Een dergelijk overzicht

⁷ Pagina 38 van het actieplan

⁸ Acties 32 en 34 in het plan.

moet ervoor zorgen dat de geïnteresseerde betrokkenen op een snelle en correcte manier geïnformeerd worden over de bestaande en verwachte normering. Inspiratie hiervoor kan gehaald worden bij het RIVM ⁹.

4 Appreciatie over de visie

[13] **De raden steunen de systeembenadering...** De raden menen dat de visie van het plan goed gestructureerd is. De visie gaat terecht uit van een systeembenadering en werkt zo in op de verschillende stappen in de productie- en gebruikscyclus van PFAS.

[14] **...en vragen om te komen tot concrete doelstellingen.** Het plan bevat geen meetbare of gekwantificeerde doelstellingen over blootstelling, aanwezigheid in het milieu, saneringen, ... De raden begrijpen dit, gezien de stand van de kennis in dit dossier, maar vragen dat dit wél opgenomen zal worden in de komende versies van het plan, voortbouwend op de inzichten die het gevolg moeten zijn van de vele acties inzake kennisopbouw en inventarisatie (zie ook [28]).

[15] **Vat uitfasering en ontwikkeling van alternatieven op als een transitie-uitdaging.** In het plan wordt aangegeven dat het uitfaseren van PFAS gevolgen zal hebben voor de industriële productie. Er wordt daarbij verwezen naar onderzoeks- en innovatie inspanningen op EU niveau en er wordt gewezen op het belang van de gecoördineerde aanpak, waarbij ook de industrie een proactieve rol heeft¹⁰ (p31).

De raden zijn voorstander van een doorgedreven inzet op uitfasering, in het licht van de gewenste transitie naar een circulaire economie. Ze menen dat de visie op dit punt dient aangevuld te worden vanuit een transitie-perspectief en dat uitdrukkelijker linken moeten gelegd worden met het beleid inzake de ontwikkeling van de circulaire economie. In de verdere uitwerking moeten naast de Vlaamse overheid ook andere actoren een rol spelen. Vanuit dit transitie-perspectief moet er ook voldoende aandacht zijn voor de werkgelegenheid in een aantal belangrijke industriële sectoren in Vlaanderen. De raden denken daarbij aan opleiding en vorming via een transitiefonds.

[16] **Betrek beleidsdomein EWI om meer in te zetten op innovatie.** Het plan zet nog onvoldoende in op innovatie als oplossing voor een aantal problemen. Het is immers duidelijk dat er voor een reeks uitdagingen die aan bod komen in het plan, nog geen goede oplossingen gekend zijn. De raden menen dan ook dat er veel sterker moet ingezet worden op innovatie, en dat daartoe het beleidsdomein EWI, en het agentschap VLAIO, zou betrokken moeten worden in de werking. De raden zien een rol voor innovatie bij de substitutie, sanering, emissiebeperking en inventarisatie.

Het innovatiebeleid kan om te beginnen specifiek inzetten op de uitdaging om alternatieven te vinden voor de stoffen die we wensen uit te faseren. Daarbij kan

⁹ ZYS-lijst | Risico's van stoffen (rivm.nl)

¹⁰ Er zijn op EU niveau bedrijven die hierin voorlopers zijn, zie bv. <https://chemsec.org/pfas/>

verder gebouwd worden op de conclusies van lopend onderzoek¹¹, succesvolle voorbeelden¹² en specifieke aanbevelingen van de OESO¹³ over het werken aan belemmeringen voor de beoogde innovatie; *in casu* de beschikbaarheid, functionaliteit, kost, gezondheidsrisico's en duurzaamheid van de alternatieven.

Daarnaast is het ook nodig om verder in te zetten op innovatie in de cleantech sector. De raden steunen dan ook de aangekondigde oprichting aan van een "*kenniscentrum innovatieve saneringstechnieken*" (p38) en suggereren om dit als actie op te nemen in het plan. Naast sanering, is er echter ook nood aan innovatie in de inventarisatie en emissiebeperking van PFAS. Vlaanderen heeft hier ook economisch belang bij: het heeft een aantal sterke bedrijven in deze sector, en het is duidelijk dat de ontwikkeling van oplossingen snel kansen kan bieden voor toepassingen op de Europese markt.

[17] **Werk de aangehaalde beginselen en hun onderlinge relatie, dieper uit.** Het plan neemt uitdrukkelijk het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het principe van de vervuiler betaalt en het proportionaliteitsbeginsel als uitgangspunt (p9), maar verduidelijkt verder niet wat daarmee bedoeld wordt, wat de onderlinge verhoudingen tussen deze principes zijn en vooral: wat ze impliceren.

De raden menen daarom dat het denkwerk hierrond verder geconcretiseerd moet worden. In hun advies over de 'nota risicobeheer'¹⁴, hebben de raden eerder benadrukt dat, wanneer er een ernstig risico mogelijk is, wetenschappelijke onzekerheid niet mag gebruikt worden als reden om kosteneffectieve maatregelen ter voorkoming van het mogelijke risico uit te stellen. De toepassing van het voorzorgsbeginsel is immers complementair/aanvullend op een preventief beleid, waarbij op basis van voldoende wetenschappelijke kennis over de potentieel schadelijke impact van een risico preventieve maatregelen genomen worden. In hetzelfde advies hebben de raden ook de visie van de Europese Commissie¹⁵ onderschreven, waar die stelt dat het voorzorgsprincipe niet mag leiden tot willekeur. Maatregelen moeten beantwoorden aan uitgangspunten inzake proportionaliteit, geen discriminatie, samenhang, inschatting van de socio-economische impact, voortschrijdend wetenschappelijk inzicht en duidelijkheid over wie de taak heeft om wetenschappelijk bewijs te verstrekken. Deze uitgangspunten zijn in het bijzonder belangrijk voor die gevallen waar de wetenschappelijke zekerheid nog ontbreekt en leiden tot vragen als: Welk beschermingsniveau wordt beoogd?; en Hoe zal bepaald worden welke maatregelen proportioneel zijn ten opzichte van dit gewenste beschermingsniveau¹⁶?

¹¹ <https://www.bacd.be/uploads/news/bijlagen/455-Project%20summary%20-%20BEP4CAL.pdf>

¹² Onder andere de ervaringen in [Denemarken](#) en de inspanningen van retailers zoals [Coop](#).

¹³ OECD (2020)

¹⁴ SERV en MINARAAD (2011)

¹⁵ COM(2000)1 6.3

¹⁶ Zie ook COM(2000)1 6.3.1. Proportionaliteit

5 Aanbevelingen over de doorwerking van de visie in de acties

- [18] **Meer nadruk op maatregelen met direct effect op het leefmilieu en de gezondheid.** In het huidige plan zijn veruit de meeste acties gericht op kennisverwerving in de vorm van onderzoek en inventarisaties. De raden begrijpen dit, gezien de stand van de kennis in dit dossier. Tegelijk menen ze dat de urgentie groot is om jaar na jaar te evolueren naar die acties die effectief de risico's voor leefmilieu en gezondheid doen dalen door substitutie, emissiebeperking en sanering, in uitvoering van de gevraagde kwantitatieve doelstellingen (zie [14]).
- [19] **Hou beter rekening met kwetsbare personen.** De raden vragen om bij de normbepaling en de verdere implementatie van de acties, beter rekening te houden met kwetsbare groepen, zoals kinderen. Naast de normen, gaat het ook om meetinspanningen, prioriteiten voor sanering en communicatie (zie ook [23]).
- [20] **Zorg voor een duidelijkere verankering van de zorg voor ecosystemen.** Het plan bevat weinig expliciete acties gericht op een betere bescherming van ecosystemen. De raden vragen om verder te verduidelijken hoe dit plan de gevolgen voor ecosystemen (zoals accumulatie in de voedselpiramide) zal monitoren en de risico's zal terugdringen.
- [21] **Maak werk-met-werk in de sanering.** De raden vragen om maximaal in te zetten op koppelkansen bij de uitvoering van de sanering. Ze denken daarbij in de eerste plaats aan lopende en geplande programma's inzake ecohydrologisch herstel, (water)bodemsanering, brownfieldontwikkelingen, etc.
- [22] **Wees helder over de ambities in de Europese beleidsdiscussies.** De raden vinden dat de paragrafen¹⁷ waarin de link wordt gelegd met lopende Europese discussies, onvoldoende helder zijn over de positie die Vlaanderen daarin wil innemen. RIE, REACH en de restricties zijn belangrijke instrumenten voor het PFAS-beleid. De uitkomst van de Europese beleidsprocessen zijn dan ook belangrijke succesfactoren om de doelstellingen van dit plan te halen.

Het is belangrijk dat deze kaders uitgewerkt worden in lijn met de doelstellingen van het “*zero pollution action plan*”¹⁸ en de “strategie voor duurzame chemische stoffen”¹⁹. De raden hebben eerder al gevraagd om sterker in te zetten op maatregelen aan de bron, binnen het Europese productbeleid²⁰. Het is dan ook goed dat Vlaanderen deze kaders proactief benadert. De raden vragen om de inbreng ook publiek te maken. Deze vraag naar een meer heldere standpuntinname moet ook gezien worden in aanloop naar het Europees Voorzitterschap van België.

¹⁷ Actie 5 (RIE) en actie 42 (restrictie) in het plan

¹⁸ COM/2021/400 final

¹⁹ COM(2020) 667 final

²⁰ MINARAAD en SERV (2022)

- [23] **Zet sterker in op proactieve communicatie voor het brede publiek.** Het plan bevat enkele acties²¹ die inzetten op communicatie naar een bredere publiek, voornamelijk via websites. Daarnaast is er ook één actie gericht op de omgeving van 3M. Volgens de raden is dit onvoldoende: de aanpak van PFAS roept immers veel vragen op bij een bredere publiek, en het lijkt onverstandig om alleen reactief, en via websites, daarop in te spelen. Ook vanuit preventie-oogpunt zijn er meer inspanningen nodig²². De burger beter informeren over de gezondheidsrisico's door het gebruik van bepaalde producten en – vooral – de promotie van alternatieven, is een prioriteit, omdat het de blootstelling aan PFAS kan verminderen.

De raden vragen daarom om in te zetten op een proactief communicatiebeleid naar burgers, waarin transparant en verstaanbaar wordt ingegaan op de risico's en bezorgdheden, maar vooral ook op de aanbevelingen en alternatieven. De raden erkennen dat dit geen makkelijke opdracht is, omwille van de verschillen in gezondheidsvaardigheden²³ binnen de bevolking, en net daarom menen ze dat het specifiek aandacht behoeft in het plan. De raden vragen om daarbij zeker ook de gemeenten te ondersteunen, omdat zij dikwijls fungeren als eerste aanspreekpunt.

- [24] **Verzeker de conformiteit van het plan met het bestaande en toekomstige Europese kader.** In hun advies over het besluit tijdelijk handelingskader PFAS hebben de raden erop gewezen dat het Vlaamse beleid moet passen binnen het bestaande Europese kader en de juridische interpretatie hiervan. Meer specifiek wezen ze op de beschermingsverplichting en de verbeteringsverplichting uit de Europese Kaderrichtlijn Water en op de voorstellen om de normering voor PFAS in verschillende watercompartimenten aan te scherpen²⁴. De raden vragen daarom om te verduidelijken hoe de acties in voorliggend plan invulling geven aan deze verplichtingen.

- [25] **Maak een regelgevingsagenda op, en voorzie correcte overgangstermijnen.** In het plan wordt bij een aantal acties bijkomende regelgeving aangekondigd. De raden vragen om bij het plan een regelgevingsagenda op te nemen, en om bij het uitwerken van de regelgeving voldoende tijd voor de implementatie te voorzien, zodat initiatiefnemers van projecten tijdig de nodige onderzoeken kunnen inplannen. De raden vragen ook passende overgangsregelingen om te vermijden dat lopende projecten zouden stilvallen in de uitvoeringsfase

Aanbevelingen over de aanpak voor zeer zorgwekkende stoffen

- [26] **Beschrijving.** In het plan wordt een beleidsplan zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) aangekondigd, dat zal voorbereid worden door de Hub ZZS, een “geformaliseerde

²¹ Acties 14 en 45 in het plan spreken over het bodemattest, het geoloket, de PFAS website en de website gezondteigengrond.be

²² Volgens een onderzoek van de Onafhankelijke ziekenfondsen heeft 62% van de Vlamingen nog nooit van hormoonverstoorders gehoord. Onafhankelijke ziekenfondsen (2020), p 8

²³ <https://www.gezondleven.be/gezondheidsongelijkheid/drempels-voor-een-gezonde-leefstijl-bij-mensen-in-maatschappelijk-kwetsbare-situaties/wat-zijn-gezondheidsvaardigheden-en-waarvoor-dienen-ze>

²⁴ MINARAAD en SERV (2023)

netwerkstructuur tussen verschillende entiteiten van de Vlaamse Overheid”. De hub heeft een brede opdracht, maar wil verder bouwen op de PFAS visie van het voorliggende plan, en concreet acties uitwerken rond onderzoek en monitoring, databeheer (met een kruispuntenbank omgeving), en beleid. Regelmatig overleg met de stakeholders wordt aangekondigd, en in uitvoering van het saneringsverbond wordt een kenniscentrum innovatieve saneringstechnieken aangekondigd.

[27] **De raden verwelkomen de adviesvraag over het beleidsplan ZZS.** De raden steunen de opmaak van het beleidsplan ZZS. Naast PFAS zijn nog tal van andere zeer zorgwekkende stoffen die vrijkomen in de leefomgeving en waarvan de risico's beperkt moeten worden. Uit de hoorzitting onthouden de raden dat een advies over dit plan gevraagd zal worden. De raden zullen zeker ingaan op deze adviesvraag.

[28] **Groei door van 'actieplan' naar 'strategisch plan'.** Na de opmaak van dit “actieplan” PFAS, volgt er een “beleidsplan” Zeer Zorgwekkende Stoffen. De raden vragen om deze twee maximaal te integreren, en om het beleidsplan ZZS op te vatten als een strategisch plan, dat:

- de gewenste uitkomst schetst (visie);
- de nodige activiteiten bevat, inclusief hun timing, financiering en voorziene capaciteit (zie [8] en [9]);
- de samenhang en volgorde verduidelijkt waardoor de acties samen leiden tot de gewenste uitkomst;
- verduidelijkt hoe de evaluatie en bijsturing zal plaatsvinden.

Daarbij dient voldoende inspraak voorzien worden, zodat de beschikbare alternatieven goed afgewogen zijn, en er oplossingen zijn voor te overwinnen drempels (zie ook [16]).

[29] **Aandacht voor een integraal en samenhangend beleid.** Bij de uitwerking van dit plan vragen de raden aandacht voor een integraal en samenhangend beleid. Daarbij moet de focus gaan naar het beoordelen van het geheel aan risico's voor mens en milieu. Ook moet samenhang in de aanpak in de gehele keten (van toelaten op de markt tot de regulering van emissies) nagestreefd worden en dit bij voorkeur op Europees niveau. Het ZZS-beleid is compartimentoverschrijdend. De risico's beperken zich niet tot emissies naar lucht en lozingen in water maar ook andere aspecten zijn belangrijk: bodem, recycling en afvalverwerking, voedselveiligheid, etc. Hiertoe bestaan nu verschillende wettelijke kaders en plannen die zorgen voor een brede inzet op het beperken van risico's van chemische stoffen op verschillende plaatsen in de keten. Het afstemmen van en de samenhang tussen deze kaders en plannen moet een prioriteit worden.

Bibliografie

- MINARAAD en SERV (2022), [Advies 2022/020 over de omzetting van de drinkwaterrichtlijn](#)
- MINARAAD, SERV en SALV (2022), [Advies 2022/024 over de wijziging Vlarex i.v.m. bedrijfsafvalwater.](#)
- MINARAAD en SERV (2023), [Advies 2023/005 Besluit tijdelijk handelingskader PFAS](#)
- OECD (2020), [PFASs and Alternatives in Food Packaging \(Paper and Paperboard\) Report on the Commercial Availability and Current Uses](#), OECD Series on Risk Management, No. 58, Environment, Health and Safety, Environment Directorate, OECD
- Onafhankelijke ziekenfondsen (2020), [Hormoonverstoorders, tijd om onze gezondheid te beschermen](#). Position paper van de Onafhankelijke Ziekenfondsen.
- SERV en MINARAAD (2011), [Advies 2011/06 over de nota risicobeheer](#)